

УДК 372.8

Тетяна Котик,
Людмила Березовська,
Тетяна Гладиш

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Розкрито дидактичні умови формування професійної готовності майбутніх вчителів до застосування інформаційних комунікативних технологій в процесі навчання мови молодших школярів.

Ключові слова: навчання мови, молодші школярі, інформаційні комп'ютерні технології.

Розширення меж інформаційного освітнього простору зумовлює потребу оволодіння сучасними ІКТ, а відтак породжує проблему формування вміння застосовувати їх у навчанні та повсякденному житті. Стратегічний курс на покращення якості освіти проголошує пріоритетом запровадження інформаційних комунікативних технологій в освітню галузь для того, щоб учителі могли використовувати їх для покращення методів роботи та щоб учні могли розширити власні обрії пізнання через використання мультимедійних засобів та мережі Інтернет.

Отже, ВНЗ отримали соціальне замовлення – формувати готовність майбутніх учителів до використання мультимедійних засобів у фаховій діяльності.

Досвід застосування мультимедійних засобів у процесі навчання мови не такий вже й багатий. Перші спроби використання комп'ютера під час навчання мов припадають на 60-ті роки ХХ століття (США), а певний досвід застосування мультимедійних технологій навчання в Україні починає формуватися з початку ХХІ ст. [5].

Проблема використання ІКТ в початковій школі – досить нова і складна, що вимагає її вивчення й наукового обґрунтування. Серед українських дослідників, що висвітлювали питання застосування мультимедійних технологій в процесі навчання, у т.ч. й мови, – Н. Сороко, Н. Дементієвська, Н. Морзе [2; 3], О. Пшеничникова, Л. Смоляр, О. Чайковська та ін., натомість питанню формування ІКТ-компетенції майбутніх учителів початкової ланки освіти уваги не приділялось.

Мета даної статті – розкрити дидактичні умови формування професійної готовності майбутніх учителів до застосування ІКТ в процесі навчання мови молодших школярів.

Упродовж констатувального експерименту, спрямованого на

з'ясування умов і особливостей інформатизації початкової школи, нами було отримано дані щодо можливостей учителів початкових класів використовувати ІКТ на уроках мови. Результати проведеного анкетування засвідчили, що серед міських вчителів 90 % опитуваних мають персональні комп'ютери, натомість лише 10 % з них використовують комп'ютер на уроках і 25 % вважають, що комп'ютер не полегшує їм підготовку до уроків. Відповідаючи на запитання «Чи потрібно використовувати комп'ютерні технології у початковій школі?», 10 % учителів дали негативну відповідь, посилаючись на те, що урок діти повинні сприймати серйозно, а не як гру. Серед сільських учителів не мають ПК 60 %. Вони ж вважають, що й без комп'ютера можна ефективно навчати. 70 % учителів сільської місцевості переконані, що комп'ютер не полегшує підготовку вчителя до уроку, хоча й робить процес навчання для дітей більш цікавим.

Відтак дійшли висновку, що наявність домашнього комп'ютера ще не є запорукою того, що його можливості вчитель буде використовувати для організації ефективного процесу навчання, оскільки переважна більшість учителів не обізнана з особливостями й методикою застосування комп'ютерних технологій на уроках у початковій школі.

Ураховуючи результати дослідження, було визначено основні підходи щодо удосконалення процесу формування готовності майбутніх учителів до застосування ІКТ на уроках рідної мови. Робота здійснювалася в Педагогічному інституті Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника за такими напрямками:

- ознайомлення з комп'ютером як дидактичним засобом в курсі «Нові інформаційні технології та ТЗН» (1 курс);
- викладання курсу «Методика навчання української мови в початковій школі» з використанням засобів мультимедійного навчання (2–4 курси);
- ознайомлення студентів з інформаційними та комунікативними технологіями навчання в курсі «Технології вивчення галузі «Мови і література» (5 курс);
- запровадження спецкурсу «Методика застосування ІКТ на уроках мови та читання в молодших класах» (5 курс);
- підготовка інформаційної бази даних для самостійної роботи студентів з проблем використання ІКТ на уроках мови та читання в початкових класах.

Для студентів 2–4 курсів було розроблено курс лекцій з методики навчання української мови з мультимедійним супроводом, що орієнтувало на використання нових інформаційних технологій у професійній діяльності, формувало психологічну комфортність у роботі з комп'ютерною технікою. У роботі використовували інтерактивну дошку SMART Board [1], що надавало можливість поєднувати традиційну й

новітні освітні технології, легко перебудовувати процес викладання матеріалу залежно від обставин, вносити корективи, додаткові коментарі, ілюстрації тощо. Так, наприклад, використовували комп'ютерну модель української лінгводидактики як науки (тема «Методика навчання української мови як галузь лінгводидактичної науки»), текстові та графічні повідомлення, що відображали рейтинг причин орфографічних утруднень молодших школярів (тема «Методика навчання молодших школярів орфографічно правильного письма»), відеосюжети уроків навчання грамоти й позакласного читання тощо. Основа лекцій створювалася заздалегідь (тема, мета, план, література, основні визначення, положення), а на окремих листах подавали схеми, малюнки, слайди, гіперпосилання тощо. Поєднання мультимедійних засобів навчання з інтерактивною дошкою надавало можливість вільно спілкуватися з аудиторією, концентрувати увагу на ключових, проблемних положеннях методики, не відволікаючись на роботу з комп'ютером, а під час практичних занять студенти демонстрували дидактичні моделі ознайомлення школярів з такими фонетичними поняттями, як звук, склад, наголос, а також із словами тематичного словника, окреслюючи етапи роботи, їх завдання, прийоми взаємодії із школярами тощо.

Студентів 5 курсу під час опрацювання теми «Сучасні підходи до організації процесу навчання української мови» на заняттях з дисципліни «Технології вивчення галузі «Мови і література» знайомили з інформаційними та комунікативними технологіями навчання за таким планом: 1. Програмоване навчання мови. 2. Комп'ютеризоване навчання мови. 3. Інтерактивне навчання. 4. Проблемне навчання. 5. Вивчення програмового матеріалу з української мови укрупненими частинами. Під час самостійної роботи студенти виконували групові проекти, моделюючи різні фрагменти процесу навчання мови з використанням елементів різних новітніх технологій навчання, у тому числі й ІКТ-технологій. Упродовж захисту проектів необхідно було обов'язково окреслити мету й концептуальні положення використаної технології, основні засоби, методи й прийоми їх реалізації під час підготовчого, основного й коригувального етапів вивчення чітко визначеної теми в конкретному класі, звернути увагу на позитиви та недоліки обраної технології навчання, визначити компенсаційні заходи.

Під час спостереження за роботою вчителів початкових класів, їх анкетування та інтерв'ювання, було встановлено, що одним із чинників, що стримує процес інформатизації початкової школи, є недостатня методична підготовка вчителя до використання новітніх технологій навчання. Зважаючи на це, було розроблено й запроваджено в процес підготовки майбутніх учителів спецкурс «Методика застосування ІКТ на уроках мови та читання в молодших класах» (для спеціалістів та магістрантів). Для цього було визначено зміст, структуру курсу, обсяги та

види самостійної роботи студентів.

Зміст спецкурсу було відібрано з урахуванням основних принципів побудови навчання у ВНЗ [4]: міждисциплінарного підходу до формування ІКТ-компетенції, професійно зорієнтованого підходу до організації навчання, диференційно-системного добору змісту навчання, інтеграції системно-описового, діяльнісного та інформаційно-комунікативного підходів до побудови курсу, дидактичного резонансу, що в комплексі сприяло цілісній організації процесу навчання.

Основна мета спецкурсу – ознайомити з методикою застосування ІКТ на уроках мови і читання в молодших класах, навчити планувати й здійснювати навчальну роботу з учнями в інтерактивному режимі за допомогою персонального комп'ютера, визначати місце мультимедійної презентації в системі уроку. В результаті реалізації мети навчання студенти повинні навчитися формувати бази даних за ключовими темами шкільної навчальної програми, корпусу текстів для диктантів й переказів за тематичними, рівневими, граматичними ознаками, матеріали для навчальних комунікативних ситуацій; створювати мультимедійну презентацію для уроків мови та читання, складати конспекти уроків з використанням елементів ІКТ.

У робочій програмі з курсу знайшли відображення такі елементи змісту: знання про психолого-педагогічні та лінгводидактичні засади використання ІКТ і способи їх застосування в процесі навчання молодших школярів грамоти, вивчення розділу «Текст, речення, слово», формування граматичних понять, ознайомлення з основами графіки, лексики, орфографії та комплекс умінь і навичок з використання таких прикладних комп'ютерних програм, як текстові редактори, програвач Windows Media, графічний редактор Paint, Блокнот, Excel, flash-анімація, PowerPoint та мережі Інтернет, для розробки дидактичних засобів з навчання мови й читання, що в комплексі виконували б ілюстративну, систематизуючу, узагальнювальну та контрольну функції.

Структура спецкурсу передбачала роботу за трьома блоками – теоретичним, практичним та самостійну роботу студентів.

Теоретична складова змісту спецкурсу висвітлювалася в циклі лекцій, присвячених науковим засадам використання комп'ютерних технологій в молодших класах, сучасним тенденціям інформатизації освіти, концептуальним основам та дидактичним умовам використання інформаційних комунікативних технологій навчання мови. Особливе місце в теоретичному модулі займали питання методики застосування нових інформаційних технологій в навчанні молодших школярів.

Практичний блок передбачав комплексне застосування знань, отриманих під час лекцій та самостійної роботи. Основне завдання практичних занять – сформувати навички роботи з електронними навчальними матеріалами для початкової школи, вміння педагогічно

доцільно й методично обґрунтовано застосовувати нові інформаційні технології в процесі формування мовної особистості молодшого школяра. Студенти знайомилися з електронними навчальними матеріалами, інформаційними освітніми ресурсами, демонстрували створені власноруч електронні дидактичні матеріали та фрагменти уроків з їх застосуванням, брали участь у тренінгах з використання нових інформаційних технологій за умов традиційного уроку мови в початковій школі.

Призначення самостійної роботи студентів за змістом спецкурсу – засвоєння нового теоретичного матеріалу, формування вміння здобувати необхідні знання, ефективно використовувати їх під час практичних занять та педагогічної практики. Самостійна робота передбачала інтелектуально-логічну діяльність (складання анотацій на електронні дидактичні посібники і статті з фахових видань за окремими питаннями проблеми спецкурсу; встановлення переваг інформаційних комунікативних технологій та формулювання критичних зауважень до них; опис та аналіз використання ТЗН на уроках мови в початковій школі; визначення методів й прийомів роботи з різними видами електронних дидактичних посібників; складання відображених або варіативних конспектів уроків з використанням мультимедійних засобів навчання тощо) та інтелектуально-евристичну діяльність (розроблення комплекту дидактичного матеріалу до певної теми та класу; створення мультимедійної презентації нового матеріалу та узагальнювальних схем і таблиць до уроків мови та читання; заповнення матриць тестовим матеріалом для здійснення контролю за обсягом знань та вмінь учнів; формування бази даних за ключовими темами шкільної навчальної програми, корпусу текстів для диктантів й переказів за тематичними, рівневими, граматичними ознаками, добір матеріалів для навчальних комунікативних ситуацій тощо).

За результатами експериментальної апробації запропонованого спецкурсу, зміст навчання, реалізований через технологію підготовки, відтворився на новому якісному рівні – у сформованій готовності студента до застосування ІКТ на уроках рідної мови в початковій школі, про що засвідчили якісні та кількісні дані підсумкового зрізу. Зважаючи на це, можемо констатувати, що процес формування професійної готовності вчителів до застосування ІКТ на уроках рідної мови й читання в початковій школі буде ефективним за таких умов:

- використання міждисциплінарних зв'язків у межах існуючої системи навчання у ВНЗ;
- інтеграції загальної та професійної освіти на ґрунті проблемного підходу на рівні міжпредметних зв'язків;
- підсилення індивідуалізованого, особистісного характеру навчання в межах спецкурсу як узагальнювальної ланки навчання;
- залучення майбутніх фахівців до безпосередньої роботи із застосування ІКТ упродовж самостійної роботи, практичних занять та

педагогічної практики;

– переходу від репродуктивного типу навчання до творчого, дослідницького упродовж здійснення інтелектуально-логічної та інтелектуально-евристичної професійно зорієнтованої діяльності студентів.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в розробці та апробації підручника з методики використання ІКТ на уроках української мови в початкових класах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонов В. А. Інтерактивна дошка та використання її в навчальному процесі / Антонов В. А., Леонський В. Д. // Комп'ютер у школі та сім'я. – 2004. – № 8. – С. 20–22.
2. Дементієвська Н. П. Комп'ютерні технології для розвитку учнів та вчителів / Дементієвська Н. П., Морзе Н. В. // Інформаційні технології і засоби навчання : зб. наук. праць / за ред. В. Ю. Бикова, Ю. О. Жука / Інститут засобів навчання АПН України. – К. : Атіка, 2005. – 272 с.
3. Дементієвська Н. Вчимося самі, вчимо інших / Дементієвська Н. // Вісник програм шкільних обмінів. – 2004. – № 21. – С. 5–8.
4. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології : навчальний посібник / Нісімчук А. С., Падалка О. С, Шпак О. Т. – К. : Видавничий центр «Просвіта», «Книга пам'яті України», 2000. – 368 с.
5. Шишкіна М. П. Основні етапи розвитку та використання комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання / Шишкіна М. П. // Комп'ютер у школі та сім'я. – 2004. – № 4. – С. 42–44.